

Endresz Brigitta
1. PhD – Debreceni Egyetem - Finnugrisztika
endresz.brigi@gmail.com

Negyedik óra

Téma: nyelv, ország, nemzetiség

Nyelvtani rész: fokváltakozás

Nyelvtan + gyakorlatok:

Fokváltakozás (astevaihtelu)

- Az igéket és a névszókat egyaránt érinti.
- Csak a **p**, **t** és **k** hangok esetében lép fel, és csak akkor, ha ezek a hangok a szó utolsó szótagjában szerepelnek.
- Lehetnek rövidek (**p**, **t**, **k**), hosszúak (**pp**, **tt**, **kk**) és állhatnak bizonyos mássalhangzó-kapcsolatokban is (**mp**, **nt**, **nk** ...).

Mire jó a fokváltakozás?

A finn szerves részévé vált a nyelv fejlődése során. Nem lehet e nélkül helyesen és érthetően használni a nyelvet, így kijelenthetjük, hogy ez gyakorlatilag mindennek az alapja. A finn agglutináló, ragozó nyelv, csakúgy, mint a magyar. Valahányszor egy ragot akarunk kapcsolni egy igéhez, vagy egy névszóhoz, meg kell néznünk előtte, van-e fokváltakozás. Ha van, akkor annak megfelelően átalakítjuk a tövet, és csak utána kapcsoljuk hozzá a toldalékot.

Például: van az a szó, hogy **pöytä** (asztal). Azt akarom mondani, hogy *van valami az asztalon*. Az *-on/-en/-ön* rag a finnben a **-lla/-llä**, így ezt kapcsolom a szóhoz. Először azonban megnézem, fokváltakozik-e, vagyis azt kell megfigyelnem, van-e **p**, **t** vagy **k** az utolsó szótagban. Van egy **t**, tehát fokváltakozik. A **t** rövid, nem kettő van belőle, ilyenkor **d**-vé alakul. Átalakítom tehát a tövet, és ehhez kapcsolom a ragot: **pöydä**-llä, tehát **pöydällä** (asztalon).

Milyen esetei vannak a fokváltakozásnak?

a, mennyiségi változás (a hosszú pp, tt és kk megrövidül)

pp : p	<i>lo<u>ppu</u></i> (valaminek a vége) + n (a birtokos eset ragja)= lo<u>pun</u>
tt : t	<i>ty<u>tt</u>ö</i> (lány) + n = ty<u>t</u>ön
kk : k	<i>k<u>kk</u>a</i> (virág) + n = k<u>k</u>an

b, minőségi változás (a rövid p, t és k megváltozik)

p : v	<i>a<u>p</u></i> (segítség) + n = a<u>y</u>un
t : d	<i>ka<u>t</u></i> (utca) + n = ka<u>d</u>un
k : (semmi)	<i>ja<u>k</u></i> (láb) + n = ja<u>l</u>an

c, teljes hasonulás (a mássalhangzó-kapcsolat első tagja magához hasonítja a második helyen álló *p, t, k*-t)

mp : mm	<i>k<u>a</u>mpa</i> (fésű) + n =	k<u>a</u>mm<u>a</u>n
nt : nn	<i>ra<u>n</u>ta</i> (part) + n =	ra<u>n</u>nn<u>a</u>n
lt : ll	<i>si<u>l</u>ta</i> (híd) + n =	si<u>l</u>ll<u>a</u>n
rt : rr	<i>pa<u>r</u>ta</i> (szakál) + n =	pa<u>r</u>rr<u>a</u>n
nk : ng	<i>ke<u>n</u>kä</i> (cipő) +n =	ke<u>n</u>g<u>a</u>n

- Az **-st**, illetve az **-sk** hangkapcsolatok esetén nem történik fokváltkozás (például: **posti** (posta)→**postin**; **tasku** (táska)→**taskun**). Ugyanígy nem történik semmi nemrég átvett jövevényszavakban sem (például: **auto** (autó) →**auton**).

- A **puku** (ruha), illetve a **kyky** (kéesség) szavak esetében a fokváltkozás rendhagyó módon jelenik meg (*puku*→**puvun**, *kyky*→**kyvyn**).

- A **poika** (fiú) szó esetében is érdekes képet kapunk: **pojan**, tehát a *k* kiesik, és a két magánhangzó közé bekerül egy *j*.

1. gyakorlat: kapcsold a szavakhoz a megadott ragot! Figyelj a fokváltkozásra!

Turkki + ssa =	matto + lla =
viikko + lla =	maito + ssa =
Eurooppa + n =	pöytä + ltä =
Lappi + ssa =	Helsinki + ssä =
tyttö + n =	aurinko +n =
planeetta + lla =	Islanti + sta =
katu + sta =	Hollanti + ssa =
Turku + ssa =	Itävalta + ssa =
kylpy + ssä =	kulta + n =
penkki + llä =	paita + sta =
pankki + lla =	lamppu + ssa =
konsertti + sta =	parta + sta =
apu + lla =	ilta + lla =
kenkä + ssä =	Irlanti + sta =
Amerikka + n =	kaappi + sta =
aalto + ssa =	tasku + ssa =
posti + ssa =	lotto + n =
silta + n =	Matti + n =
!!! puku + n =	!!! kyky + n =
halpa + n =	lintu + n =

Ország, nyelv, nemzetiség:

Maa (ország, föld) → az országok neveit a finnben is mindig nagy kezdőbetűvel írják

Englanti; Ruotsi; Norja; Tanska; Venäjä; Viro; **Kanada**; Espanja; Italia; Unkari; Suomi; Saksa; Ranska; Kiina...

Kieli (nyelv) → az ország nevéből nyerjük a nyelv nevét; a különbség csak az, hogy az országot nagybetűvel, a nyelvet kisbetűvel írjuk (természetesen vannak olyan országok, ahol az ország neve nem egyezik meg az ott beszélt nyelv nevével. Például Brazíliában nem brazilul, hanem portugálul beszélnek, így az ország neve *Brasília*, a nyelv neve *portugali* lesz).

englanti; ruotsi; norja; tanska; venäjä; viro; **englanti/ranska**; espanja; italia; unkari; suomi; saksa; ranska; kiina...

Kansalaisuus (nemzetiség) → ebben az esetben az ország nevét, illetve a *-lainen/-läinen* képzőt használjuk fel a magánhangzó-harmóniának megfelelően, és kisbetűvel írjuk a nemzetiséget. Bizonyos esetekben előfordul kisebb változás (például: *Suomi*→*suomalainen*).

englantilainen; ruotsalainen; norjalainen; tanskalainen; **venäläinen**; virolainen; kanadalainen; espanjalainen; italialainen; unkarilainen; suomalaisen; saksalainen; ranskalainen; kiinalainen...

Minä puhun... → a 'beszélni valamilyen nyelvet' kifejezés esetében amilyen nyelven beszélünk, az mindig partitívuszbba kerül. Itt is az ország neve az alap, amelyhez hozzákapcsoljuk a partitívusz valamely ragját. Kisbetűvel írjuk az alakokat, és itt is előfordulhatnak kisebb változások (*Suomi*→*suomea*).

englantia; ruotsia; norjaa; tanskaa; venäjää; viroa; **englantia/ranskaa**; espanjaa; italiaa; unkaria; suomea; saksaa; ranskaa; kiinaa...

2. gyakorlat: pótold a hiányzó országot, nemzetiséget, beszélt nyelvet a szövegnek megfelelően!

1. Mary on kanadalainen ja James on amerikkalainen. He puhuvat.....
2. Mistä Toshi ja Akira ovat kotoisin? He ovat kotoisin Tokiosta,
3. Laura on kotoisin Roomasta, Italiasta. Hän on..... ja hän puhuu
4. Eiffel-torni on Pariisissa. Se on torni.
5. Pizza on kotoisin
6. Suomessa on kaksi kieltä. Me puhumme Johan, Mats ja Ingrid puhuvat.....

Finn kultúra:

- A **XIX. században** a finn kultúra, ezen belül a finn képzőművészet is jelentős fejlődésnek indult. Az első, nemzetközi hírnevet szerzett finn művész **Albert Edelfelt**. Párizsban tanult, és elsősorban történelmi festményei és portréi révén vált híressé. Műve például: *Vízparton játszó fiúk*.
- A **századforduló** idején hódított a nemzeti romantika. Az igazi, „romlatlan” finnséget Karjalában, a Kalevala szülőhelyén keresték. Ez az ún. **karelianizmus** minden művészeti ágban éreztette hatását.
- A kor legnagyobb képzőművésze **Gallen-Kallela**. Naturalistaként indult, azonban elsősorban a nemzeti romantikus Kalevala-festményeiről ismert. Műve például: *Lemminkäinen anyja*.

- A XIX. század második felétől nagy szerephez jutottak a női alkotók. **Helene Schjerfbeck** például önarcképeiről ismert. A realizmus jegyében kezdte munkásságát, majd a modernizmus irányába fejlődött. Műve például: *Tánccipők*.
- A XIX. század szobrászai közül az egyik legjelentősebb az újklasszicizmust képviselő **Walter Runeberg**, akinek legismertebb műve apjának, a finnek nemzeti költőjének, **J. L. Runebergnek** a szobra Helsinkiben.

Szorgalmi feladat:

Kapcsold a zárójelben megadott ragot a megadott szóhoz! Figyelj a fokváltakozásra!

(Äiti + -llä) on aina paljon töitä. (Poika + -t) pelaavat jalkapalloa. Maria menee ruotsin (kurssi + -lle) Perjantaisin hän käy yleensä (konsertti + -ssa) tai (teatteri + -ssa).....
 (Ilta + -lla) hän menee ulos. Hänen vanhempiensa talo on järven (ranta + -lla) Maria pitää (luonto + -sta)
 hyvin paljon. Millä (katu + -lla) Maria asuu? Missä (kaupunki + -ssa) hän asuu? Eija on (Matti + -n)
 vaimo. Tiina on (päiväkoti + -ssa) Sanna käy (koulu + -ssa) Missä (paikka + -ssa) olet syntynyt?

4. óra szószedete:

astevaihtelu	fokváltakozás	Turkki	Törökország
loppu	valaminek a vége	viikko	hét
tyttö	lánya valakinek	Eurooppa	Európa
kukka	virág	Lappi	Lappföld
apu	segítség	planeetta	bolygó
katu	utca	Turku	Turku (finn város)
jalka	láb	kylpy	fürdő
kampa	fésű	penkki	pad
ranta	part	pankki	bank
silta	híd	konsertti	koncert
parta	szakáll	Amerikka	Amerika
kenkä	cipő	aalto	hullám
puku	ruha	halpa	olcsó
kyky	képesség	matto	szőnyeg
posti	posta	maito	tej
tasku	táska	pöytä	asztal
aurinko	nap (égitest)	Islanti	Izland
Hollanti	Hollandia	Itävalta	Ausztria
kulta	arany	paita	ing
lamppu	lámpa	ilta	este
Irlanti	Írország	kaappi	szekrény
lotto	lottó	Matti	Matti (finn férfinév)
lintu	madár	maa	ország, föld
Ruotsi	Svédország	Norja	Norvégia

Tanska	Dánia	Venäjä	Oroszország
Viro	Észtország	Kanada	Kanada
Espanja	Spanyolország	Italia	Olaszország
Unkari	Magyarország	Suomi	Finnország
Saksa	Németország	Ranska	Franciaország
Kiina	Kína	kieli	nyelv
Brasilia	Brazília	Portugali	Portugália
torni	torony	Pariisi	Párizs
kansalaisuus	nemzetiség		